

**Studia
Politicae Tom 9
Universitatis
Silesiensis**

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2012

**Studia
Politicae
Universitatis
Silesiensis
Tom 9**

NR 2963

Studia Politicae Universitatis Silesiensis

Tom 9

pod redakcją
Jana Iwanka i Mieczysława Stolarczyka
przy współpracy
Mariana Mitreği

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2012

[Kup książkę](#)

Redaktor serii: Nauki Polityczne
Jan Iwanek

Kolegium Redakcyjne
Jan Iwanek (przewodniczący)
Mieczysław Stolarczyk (zastępca przewodniczącego)
Janusz Sztumski, Sylwester Wróbel
Rafał Glajcar (sekretarz)

Recenzent
Zdzisław Pisz

Publikacja jest dostępna także w wersji internetowej:
Central and Eastern European Online Library
www.cceol.com

[Kup książkę](#)

Spis treści

Od Redakcji	9
-----------------------	---

Ubóstwo, marginalizacja, wykluczenie społeczne — aspekty teoretyczne i praktyczne

Robert Janik: Rola interwencjonizmu państwowego w powstaniu <i>welfare state</i> w XX wieku	15
Aleksander Lipski: Aksjomaty prawomocnego dyskursu, czyli co jest wykluczone w debacie nad wykluczeniem społecznym	34
Janusz Sztumski: Margines społeczny w świetle socjologii	51
Romuald Jończy: Wpływ zagranicznej migracji zarobkowej na poziom życia i kreację popytu regionalnego — przykład obszarów wiejskich województwa opolskiego	57
Robert Rauziński, Teresa Sotdra-Gwiżdż, Kazimierz Szczygieski: Grupy szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym — aspekt demograficzny	78
Małgorzata Baron-Wiaterek: Systemowe podstawy pomocy osobom niepełnosprawnym	103
Bożena Kołaczek: Rola świadczeń społecznych w zapobieganiu ubóstwu dzieci, w tym dzieci niepełnosprawnych	118
Peter Jusko: A company social policy in the Slovak Republic — current state and prospects	137
Janusz Jarosiński: Ruch zawodowy wobec problemów wykluczenia i marginalizacji w środowisku kolejarskim	144

Przeciwdziałanie ubóstwu dzieci i młodzieży oraz międzypokoleniowemu przekazywaniu biedy

Miroslava Barátová, Lada Lojdová: Family as a form of protection against child poverty	157
Maria Kowalewicz: Samookreślenie się zawodowe i technologie innowacyjne rehabilitacji dzieci niepełnosprawnych	163
Andrea Odlerová: Too old for the young	172

Partnerska współpraca podmiotów polityki społecznej w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu

Janina M. Zabielska: Wykluczenie społeczne — czy pomoc społeczna może mu przeciwdziałać?	181
Marek Klimek: Strategia rozwiązywania problemów społecznych jako narzędzie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	196
Katarzyna Łukaniszyn: Rola organizacji mniejszości niemieckiej w rozwoju społeczno-gospodarczym i integracji społeczeństwa województwa opolskiego	205
Bartosz Jaroński: Małe firmy w województwie świętokrzyskim jako przykład aktywności obywatelskiej w sferze zatrudnienia	227

Czynniki warunkujące wykluczenie społeczne grup szczególnego ryzyka

Teresa Zbyrad: Wykluczenie społeczne osób starszych w instytucjonalnym systemie pomocy społecznej (na przykładzie województwa podkarpackiego)	243
Beata Janeczko: Wirtualna nieobecność czy społeczeństwo e-seniorów — problem wykluczenia cyfrowego ludzi starszych	256
Sabina Czopko: Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu osób starszych	274
Zbigniew Wajda: Genogram w pracy terapeutycznej z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym	284
Justyna Maciaszek: Piętno: problem stygmatyzacji i wykluczenia społecznego osób z zaburzeniami psychicznymi	299
Lenka Vavrinčíková: The institution of probation in criminal justice in the Slovak Republic	316
Anna Majewska: Inicjatywy podejmowane na rzecz osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie — w Bytomiu i Zabrze w ramach ekonomii społecznej i Miejskich Ośrodków Pomocy Rodzinie	326
Noty o Autorach	339

Contents

From Editorial	9
--------------------------	---

Poverty and Marginalization, Social Exclusion — Theoretical and Practical Aspects

Robert Janik: The role of government intervention in the creation of the “welfare state” in the twentieth century	15
Aleksander Lipski: Axioms legitimate discourse, or what is excluded in the debate on social exclusion	34
Janusz Sztumski: The margin of society in the context of sociology	51
Romuald Jończy: The influence of the foreign earning migration on the living standards as well as on the creation of regional demand — an example of rural areas of the Opole district	57
Robert Rauziński, Teresa Sołdra-Gwiżdż, Kazimierz Szczygieski: Groups particularly in risk of social exclusion — a demographic aspect	78
Małgorzata Baron-Wiaterek: System basics assistance to disabled persons	103
Bożena Kołaczek: The role of social benefits into beat children poverty, particularly disabled children	118
Peter Jusko: A company social policy in the Slovak Republic — current state and prospects	137
Janusz Jarosiński: Trade union movement with regard to the problems of exclusion and marginalization in the railwaymen circle	144

Tackling Poverty Children and Young People and Intergenerational Transmitting Poverty

Miroslava Barátová, Lada Lojdová: Family as a form of protection against child poverty	157
Maria Kowalewicz: Professional self-identification and innovative technologies of rehabilitation of disabled children	163
Andrea Odlerová: Too old for the young	172

Partnership Cooperation in the Field of Social Policy to Combat Social Exclusion

Janina M. Zabielska: Social exclusion — whether social work can help fight it? .	181
Marek Klimek: The strategy of solving the social problems as a tool to prevent from the social exclusion	196
Katarzyna Łukaniszyn: The influence of the German organizations and societies on the social-economic development of the Opole district as well as on the integration of the Opole community	205
Bartosz Jarosiński: Small companies in the Świętokrzyskie Province as an example of civil initiative in employment	227

Determinants of Social Exclusion Vulnerable Groups

Teresa Zbyrad: The older persons social exclusion in institutional system of social help. On example of Podkarpacie province	243
Beata Janeczko: Virtual absence or e-senior society — the problem of digital exclusion of older people	256
Sabina Czopko: Counteraction against the digital exclusion of the elderly . .	274
Zbigniew Wajda: Genogram in therapeutic work with people threatened of social exclusion	284
Justyna Maciaszek: The stigma: problem of stigma and social exclusion of people with mental disorders	299
Lenka Vavrinčíková: The institution of probation in criminal justice in the Slovak Republic	316
Anna Majewska: Initiatives taken for the long-term unemployed and socially excluded in Bytom, Zabrze and the social economy and the Urban Family Welfare Centers	326
Notes about the Authors	339

Od Redakcji

Z wielką przyjemnością oddajemy do rąk Czytelników dziewiąty tom wydawnictwa Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach „*Studia Politicae Universitatis Silesiensis*”. Geneza jego powstania jest ściśle związana z pamięcią o Pani Profesor Lucynie Frąckiewicz. W rocznicę Jej śmierci grupa pracowników naukowych Uniwersytetu Śląskiego, wychowanków Pani Profesor, postanowiła przypomnieć Jej postać w sposób najbardziej godny pracownika naukowego — dyskursem intelektualnym. Zwrócono się do środowiska naukowego powiązanego z dziedziną polityki społecznej z prośbą o wypowiedź w kwestiach zakreślonych tematyką uwzględniającą propozycje zawarte w dokumentach „Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym” zainaugurowanego przez Parlament Europejski i Radę Unii Europejskiej. W efekcie kontaktów, rozmów i dyskusji uzyskano obszerny i interesujący materiał będący odbiciem aktualnych problemów polityki społecznej zarówno w Polsce, jak i poza jej granicami, który pozwalamy sobie przedstawić w środowisku politologicznym. W niniejszym zbiorze znalazło się dwadzieścia pięć artykułów, które ze względu na poruszaną problematykę zawarto w czterech blokach tematycznych: „Ubóstwo, marginalizacja, wykluczenie społeczne — aspekty teoretyczne i praktyczne”, „Przeciwdziałanie ubóstwu dzieci i młodzieży oraz międzypokoleniowemu przekazywaniu biedy”, „Partnerska współpraca podmiotów polityki społecznej w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu”, „Czynniki warunkujące wykluczenie społeczne grup szczególnego ryzyka”. Autorami tych opracowań są pracownicy i doktoranci naszego Instytutu, jak również przedstawiciele zaprzyjaźnionych ośrodków naukowo-dydaktycznych w Polsce i za granicą.

Dział „Ubóstwo, marginalizacja, wykluczenie społeczne — aspekty teoretyczne i praktyczne” obejmuje dziesięć artykułów. Robert Janik w opra-

cowaniu *Rola interwencjonizmu państwowego w powstaniu „welfare state” w XX wieku* analizuje rolę, jaką państwowe działania interwencjonistyczne odegrały w powstaniu *welfare state*. Aleksander Lipski w publikacji zatytułowanej *Aksjomaty prawomocnego dyskursu, czyli co jest wykluczone w debacie nad wykluczeniem społecznym* podkreśla, że debata nad wykluczeniem społecznym toczy się w ramach dyskursu opartego na aksjomatach właściwych systemowi społeczeństwa rynkowego. Janusz Sztumski w artykule *Marginesy społeczne w świetle socjologii* zwraca uwagę na to, że w życiu społecznym występują dwa różne zjawiska: marginalizacja i wykluczenie, które nie są identyczne ze względu na swoje uwarunkowania i konsekwencje. Romuald Jończy wyniki badań przeprowadzonych na obszarach wiejskich województwa opolskiego prezentuje w artykule *Zagraniczna migracja zarobkowa jako forma strategii poprawy jakości życia na obszarach wiejskich i peryferyjnych*. Niezwykle ważna i aktualna problematyka zaprezentowana została w opracowaniu Roberta Rauzińskiego, Teresy Söldry-Gwiżdż i Kazimierza Szczygielskiego pod tytułem *Grupy szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym — aspekt demograficzny*. Zwrócono w nim uwagę między innymi na emigrantów zarobkowych i ich dzieci w kontekście osłabionych więzi rodzinnych i społecznych („eurosieroty”) w związku z nasileniem w regionie procesów migracyjnych. Małgorzata Baron-Wiaterek w artykule *Systemowe podstawy pomocy osobom niepełnosprawnym* udowadnia tezę, że skuteczność funkcjonowania systemu pomocy osobom niepełnosprawnym w Polsce nie jest tylko zależna od usprawnień legislacyjnych, lecz ważne są odpowiednie działania, tworzące mechanizmy korzystne dla osób niepełnosprawnych. Bożena Kołaczek w tekście zatytułowanym *Rola świadczeń społecznych w zapobieganiu ubóstwu dzieci, w tym dzieci niepełnosprawnych* podkreśla, że status rodziców na rynku pracy jest czynnikiem w zasadniczym stopniu określającym zasięg ubóstwa rodzin z dziećmi. Peter Jusko w tekście *A company social policy in the Slovak Republic — current state and prospects (Zakładowa polityka społeczna w Republice Słowackiej — stan i perspektywy)* dokonuje analizy obecnej sytuacji oraz perspektyw polityki społecznej w Republice Słowackiej. Ostatni z artykułów tej części tomu, autorstwa Janusza Jarosińskiego, zatytułowany *Ruch zawodowy wobec problemów wykluczenia i marginalizacji w środowisku kolejarskim* opisuje działalność Związku Zawodowego Pracowników Kolejowych, zmierzającą do poprawy sytuacji materialnej emerytów i rencistów kolejowych, zarówno we własnym środowisku pracowniczym, jak i na drodze inicjatyw parlamentarnych oraz publicznych.

W części nazwanej „Przeciwdziałanie ubóstwu dzieci i młodzieży oraz międzypokoleniowemu przekazywaniu biedy” znalazły się trzy artykuły. Miroslava Barátová i Lada Lojdová w pracy *Family as form of protection against child poverty (Rodzina jako forma ochrony przed ubóstwem dzieci)*

koncentrują się na opinii, że ubóstwo należy traktować jako poważny problem społeczny i etyczny każdego rozwiniętego społeczeństwa — problem, który często negatywnie wpływa na życie nie tylko samych jednostek dotkniętych tym zjawiskiem, lecz również osób z ich otoczenia, a przede wszystkim dzieci. Maria Kowalewicz w opracowaniu *Samookreślenie się zawodowe i technologie innowacyjne rehabilitacji dzieci niepełnosprawnych* apeluje o wykreowanie programu narodowego, działającego na stałej podstawie, opierającego się na doświadczeniach szkół naukowych, organizacji niekomercyjnych i społecznych, organów władz i instytucji państwowych, a także struktur biznesowych. Z kolei celem jaki wyznaczyła sobie Andrea Odlerová w swoim artykule *Too old to the young (Za stary dla młodych)*, jest przedstawienie dwóch różnych światów, dwóch różnych pokoleń — pokolenia dziadków (starszego pokolenia) i pokolenia ich wnuków (młodszego pokolenia).

Trzecia część niniejszego tomu poświęcona została problemowi określonym jako: „Partnerska współpraca podmiotów polityki społecznej w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu”. Zaprezentowano w niej cztery teksty. Pierwszym z nich jest publikacja Janiny Marii Zabielskiej *Wykluczenie społeczne — czy pomoc społeczna może mu przeciwdziałać?* dotycząca problematyki wykluczenia społecznego, a opierająca się na wynikach badań przeprowadzonych wśród pracowników pomocy społecznej województwa lubelskiego. Marek Klimek w opracowaniu *Strategia rozwiązywania problemów społecznych jako narzędzie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu* dokonuje analizy znaczenia gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych, oraz funkcję wojewódzkich strategii polityki społecznej w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu. Katarzyna Łukaniszyn w tekście *Rola organizacji mniejszości niemieckiej w rozwoju społeczno-gospodarczym i integracji społeczeństwa województwa opolskiego* podkreśla ważność instytucji mniejszości niemieckiej w rozwoju i integracji społeczności regionu opolskiego. Bartosz Jarosiński w opracowaniu *Małe firmy w województwie świętokrzyskim jako przykład aktywności obywatelskiej w sferze zatrudnienia* przedstawia rozwój małych oraz średnich firm w województwie świętokrzyskim, który stanowił odpowiedź na gwałtownie pogarszającą się koniunkturę na rynku pracy oraz sytuację gospodarczą regionu.

Ostatnia część prezentowanego zeszytu poświęcona została tematowi „Czynniki warunkujące wykluczenie społeczne grup szczególnego ryzyka”. Składa się na nią siedem pozycji. Teresa Zbyrad w artykule *Uwarunkowania wykluczenia osób starszych w instytucjonalnym systemie pomocy społecznej (na przykładzie województwa podkarpackiego)* zwraca uwagę na fakt, że osoby starsze pozbawione są dostępu do tych wszystkich instytucjonalnych form pomocy, jakie oferuje chociażby system pomocy społecznej. Dwa kolejne opracowania poświęcone zostały tzw. wykluczeniu cyfrowemu. Beata

Janeczko w artykule *Wirtualna nieobecność czy społeczeństwo e-seniorów — problem wykluczenia cyfrowego ludzi starszych* podkreśla, iż XXI wiek przyniósł nowy podział — podział cyfrowy, w wyniku którego ludzie starzy są szczególnie zagrożeni tym, iż staną się grupą najbardziej pokrzywdzoną. Sabina Czopko w opracowaniu *Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu osób starszych* również upatruje w tym procesie niekorzystne dla seniorów zjawisko. Tekst Zbigniewa Wajdy *Genogram w pracy terapeutycznej z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym* zawiera sposoby wykorzystania genogramu (stanowi on rodzaj psychologicznego drzewa genealogicznego, za pomocą którego można zobaczyć interakcje rodzinne, w szczególności wzory i mechanizmy transgeneracyjne) jako narzędzia w pracy terapeutycznej z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym. W opracowaniu *Piętno: problem stygmatyzacji i wykluczenia społecznego osób z zaburzeniami psychicznymi* Justyna Maciaszek podkreśla, że wykluczenie społeczne ma charakter kumulatywny i działa na zasadzie błędnego koła. Jej zdaniem wykluczenie w jednym wymiarze z łatwością prowadzi do wykluczenia w zupełnie innym wymiarze (choroba psychiczna — utrata pracy — ubóstwo lub nagle pogorszenie się statusu społecznego — wykluczenie ze społeczności „normalnych” — wykluczenie z życia publicznego i kulturalnego). W artykule Lenki Vavrinčíkovej *Probation institute in criminal justice in the Slovak Republic (Instytucja zwolnienia warunkowego w sprawach karnych w Republice Słowackiej)* pokazana jest analiza funkcjonowania instytucji warunkowego zwolnienia jako narzędzie pracy socjalnej w sprawach karnych w Republice Słowackiej. Anna Majewska w artykule *Inicjatywy podejmowane na rzecz osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie w Bytomiu i Zabrze w ramach ekonomii społecznej i Miejskich Ośrodków Pomocy Rodzinie* zwraca uwagę na ekonomię społeczną, której nadrzędnym celem jest reintegracja zawodowa i społeczna osób długotrwale bezrobotnych i wykluczonych społecznie.

Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja, pomimo swojej obszerności i różnorodności tematycznej, zostanie życzliwie przyjęta, a wszystkich zainteresowanych zachęcamy do współpracy przy przygotowywaniu kolejnych tomów naszego wydawnictwa.

Pragniemy także podziękować pracownikom Uniwersytetu Śląskiego: Pawłowi Grzywnie, Joannie Lustig, Natalii Stępień, Wiesławie Walkowskiej i Bożenie Zasepie za trud i czas niezbędny, by „ociosać” materię składającą się na prezentowaną publikację. Sądzimy, że Pani Profesor byłaby z Was zadowolona.

Redaktorzy tomu

Noty o Autorach

Robert Rauziński, prof. zw. dr hab., demograf, polityk społeczny, ekonomista, PIN — Instytut Śląski w Opolu, Członek Komitetu Nauk o Pracy i Polityki Społecznej PAN, Przewodniczący Komisji Regionalnej Polityki Społecznej PAN, Członek Komitetu Nauk Demograficznych PAN, Członek Rządowej Rady Ludnościowej

Janusz Sztumski, prof. zw. dr hab., Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. W. Korfańtego w Katowicach

Małgorzata Baron-Wiaterek, dr hab., prof. nadzwyczajny Politechniki Śląskiej w Gliwicach, Instytut Zarządzania, kierownik Zakładu Administracji i Prawa

Robert Janik, dr hab., prof. nadzwyczajny Politechniki Częstochowskiej i Górnośląskiej Wyższej Szkoły Handlowej im. W. Korfańtego w Katowicach, przewodniczący Instytutu Rozwoju Pedagogiki Społecznej i Integracji Europejskiej w Hamburgu

Janusz Jarosiński, dr hab., prof. nadzwyczajny Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, kierownik Zakładu Masowych Organizacji Społecznych w Instytucie Nauk Politycznych

Romuald Jończy, dr hab., ekonomista, prof. nadzwyczajny Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, kierownik Katedry Ekonomii i Gospodarowania Środowiskiem

Peter Jusko, doc. dr, Uniwersytet Mateja Bela w Banskej Bystricy (Słowacja), Wydział Pedagogiczny, Katedra Pracy Socjalnej

Maria Kowalewicz, doc. dr, Uniwersytet Państwowy im. A. Puszkina w Brześciu (Białoruś), kierownik Katedry Pedagogiki Dzieciństwa

Beata Janeczko, dr, Wydział Zamiejscowy Nauk o Społeczeństwie KUL Jana Pawła II w Stalowej Woli

Bartosz Jarosiński, dr, adiunkt w Zakładzie Masowych Organizacji Społecznych Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Kochanowskiego w Kielcach

Marek Klimek, dr, adiunkt w Wydziale Zamiejscowym Nauk o Społeczeństwie KUL Jana Pawła II w Stalowej Woli; Dyrektor Domu Pomocy Społecznej w Popkowicach

Bożena Kołaczek, dr, adiunkt w Zakładzie Problemów Rodziny Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych

Aleksander Lipski, dr, socjolog, Akademia Ekonomiczna w Katowicach

Justyna Maciaszek, dr, Wydział Zamiejscowy Nauk o Społeczeństwie KUL Jana Pawła II w Stalowej Woli

Teresa Sołdra-Gwiżdż, dr, socjolog, dyrektor PIN — Instytutu Śląskiego w Opolu, sekretarz Komisji Regionalnej Polityki Społecznej PAN

Kazimierz Szczygieski, dr, geograf społeczny, demograf, polityk społeczny, kierownik Zakładu Badań Regionalnych PIN — Instytutu Śląskiego w Opolu, członek Rządowej Rady Ludnościowej oraz Komisji Regionalnej Polityki Społecznej PAN

Lenka Vavrínčiková, dr, Uniwersytet Mateja Bela w Banskej Bystricy (Słowacja), Wydział Pedagogiczny, Katedra Pracy Socjalnej

Janina M. Zabielska, dr, adiunkt w Katedrze Socjologii Makrostruktur i Ruchów Społecznych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II

Teresa Zbyrad, dr, adiunkt w Instytucie Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Miroslava Barátová, mgr, Uniwersytet Konštantína Filozofa w Nitrze (Słowacja), Wydział Filozoficzny, Katedra Socjologii

Sabina Czopko, mgr, doktorantka na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Lada Lojdoová, mgr, Uniwersytet Konštantína Filozofa w Nitrze (Słowacja), Wydział Filozoficzny, Katedra Socjologii

Katarzyna Łukaniszyn, mgr, doktorantka w Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu, Uniwersytetu Mateja Bela w Banskej Bystricy (Słowacja)

Anna Majewska, mgr, doktorantka na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Zbigniew Wajda, mgr, absolwent Wydziału Psychologii i Pedagogiki, pracownik Ośrodka Leczenia Nerwic i Zaburzeń Odżywiania „Dąbrówka” w Gliwicach oraz w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Rybniku. Odebrał szkolenie w zakresie psychoterapii w Katedrze Psychiatrii Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Redaktor
Barbara Konopka

Projektant okładki i stron działowych
Beata Klyta

W projekcie okładki i stron działowych użyto fontu Resagokr
ze strony www.glukfonts.pl

Redaktor techniczny
Barbara Arenhövel

Korektor
Małgorzata Krakowiak

Skład i łamanie
Bogusław Chruściński

Copyright © 2012 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISSN 1895-3492
(wersja drukowana)

ISSN 2353-9747
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail:wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład 100 + 50 egz. Ark. druk. 21,5.
Ark. wyd. 26,0. Papier offset. kl. III, 90 g.
Cena 32 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Cena 32 zł (+VAT)

ISSN 0208-6336

[Kup książkę](#)